

Procesinio sprendimo kategorijos: 2.5.3;
2.5.4.10
(S)

img1

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

NUTARTIS LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU

2021 m. vasario 10 d.
Vilnius

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, susidedanti iš teisėjų Danguolės Bublienės, Gražinos Davidonienės (pranešėja) ir Virgilijaus Grabinsko (kolegijos pirmininkas),

teismo posėdyje kasacine rašytinio proceso tvarka išnagrinėjo civilinę bylą pagal **suinteresuoto asmens notarės Svajonės Šaltauskienės** kasacinį skundą dėl Vilniaus apygardos teismo 2019 m. vasario 18 d. nutarties peržiūrėjimo civilinėje byloje pagal pareiškėjos J. M. (teisių perėmėja – D. Č.) skundą dėl notaro veiksmų bei pareiškimą nustatyti juridinę reikšmę turintį faktą dėl palikimo atsiradimo vietos nustatymo; suinteresuotas asmuo Vilniaus miesto 29-ojo notaro biuro notarė Svajonė Šaltauskienė

Teisėjų kolegija

nustatė:

I. Ginčo esmė

1. Kasacinėje byloje sprendžiama dėl materialiosios teisės normų, reglamentuojančių notaro kompetenciją ir juridinę reikšmę turinčio fakto nustatymo tvarką ir sąlygas, aiškinimo ir taikymo.
2. Pareiškėja J. M. skundu dėl notaro veiksmų ir pareiškimų dėl juridinę reikšmę turinčio fakto nustatymo teismo prašė: 1) panaikinti Vilniaus miesto 29-ojo notarų biuro notarės S. Šaltauskienės 2017 m. spalio 23 d. raštu „Dėl atsisakymo priimti palikimo priėmimo pareiškimą“ atliktą notarinį veiksmą – atsisakymą iš pareiškėjos priimti palikimo priėmimo pareiškimą ir vesti paveldėjimo bylą po sūnaus, palikėjo V. Š. mirties (*duomenys neskelbtini*); 2) nustatyti juridinę reikšmę turintį faktą, kad palikėjo V. Š. palikimo atsiradimo vieta nustatyta Lietuvos Respublikoje, (*duomenys neskelbtini*).
3. Pareiškėja nurodė, kad 2017 m. spalio 17 d. Vilniaus miesto 29-ojo notarų biuro notarei pateikė pareiškimą apie palikimo priėmimą ir patvirtino, kad sūnaus palikimą (nekilnojamąjį turtą ir pinigų) priima be apyrašo, o už palikėjo skolas atsako visu savo turtu. 2017 m. spalio 23 d. iš notarės, įvertinus tik Lietuvos Respublikos gyventojų registro duomenis, buvo gautas raštas, kuriuo atsisakyta iš pareiškėjos priimti palikimo priėmimo pareiškimą ir vesti paveldėjimo bylą. Notarė, įvertinusi Gyventojų registro duomenis, kad nuo (*duomenys neskelbtini*) V. Š. deklaravo išvykimą į (*duomenys neskelbtini*) (toliau – ir užsienio valstybė), padarė išvadą, jog palikėjo glaudesnis ryšys buvo su šia valstybe ir jo asmeninių bei socialinių interesų centras ir įprastinė gyvenamoji vieta buvo užsienio valstybėje, todėl būtent šios užsienio valstybės institucijos turi jurisdikciją priimti sprendimus dėl palikėjo turto paveldėjimo. Palikėją su Lietuvos Respublika siejantys veiksniai yra tik palikėjo turtas, esantis Lietuvoje, ir jo turima Lietuvos Respublikos pilietybė, o tai negali nulemti palikėjo įprastinės gyvenamosios vietos bei 2012 m. liepos 4 d. Europos Parlamento ir Tarybos Reglamente (ES) Nr. 650/2012 (toliau – Reglamentas 650/2012) nustatytos išimties iš bendrosios jurisdikcijos taisyklės taikymo. Pareiškėjos teigimu, vertinant tik vieną įrodymą (Gyventojų registro duomenis), negalima nustatyti įprastinės gyvenamosios vietos ir juolab konstatuoti, jog palikėjo su kilmės valstybe nesiejo jokie asmeniniai, šeimos, socialiniai ir (ar) ekonominiai interesai, o tokių faktų nustatymas nepriskirtinas prie notarų atliekamų notarinio veiksmų, nes juridinę reikšmę turinčius faktus dėl palikimo priėmimo, esant neaiškioms aplinkybėms dėl įprastinės palikėjo gyvenamosios vietos, nustato tik teismai Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau – ir [CPK](#)) XXVI skyriaus įtvirtinta tvarka.
4. Pareiškėjos teigimu, juridinę reikšmę turintis faktas, kad palikimo atsiradimo vieta nustatyta pagal įprastinę (nuolatinę) mirusio pareiškėjos sūnaus (palikėjo) gyvenamąją vietą Lietuvoje, buvo reikalingas nustatyti tam, kad būtų galima priimti palikimą, atsiradusį po jo mirties, ir gauti paveldėjimo teisę pagal įstatymą liudijimą. Pareiškėja yra palikėjo motina, pagal Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – [CK](#)) 5.11 straipsnį turinti teisę priimti palikimą kaip antros eilės įpėdinė, nes pirmos eilės įpėdinių palikėjas neturėjo. 1997 m. rugpjūčio 22 d. pirkimo-pardavimo sutarties Nr. 5-5263 pagrindu palikėjas asmeninės nuosavybės teise įgijo 38,88 kv. m ploto butą su rūsiu, unikalus Nr. (*duomenys neskelbtini*), registro Nr. (*duomenys neskelbtini*), esantį (*duomenys neskelbtini*). Nors (*duomenys neskelbtini*) palikėjas deklaravo išvykimą į užsienio valstybę, tačiau ten vykdavo tik keletą kartų per metus, nekilnojamojo turto nepardavė, priešingai – stengėsi jį išpirkti, Lietuvoje turėjo sugyventinę, su kuria planavo sukurti šeimą ir gyventi, prižiūrėjo savo sveikatą, turėjo transporto priemonę, draudė turtą. Visos šios aplinkybės patvirtino faktą, kad palikėjo įprastinė gyvenamoji vieta liko jo kilmės valstybėje, kurioje buvo jo šeimos ir socialinio gyvenimo interesų centras. Po mirties palikėjo kūnas buvo pargabentas iš užsienio valstybės ir palaidotas Lietuvos Respublikoje.
5. Suinteresuotas asmuo Vilniaus m. 29-ojo notaro biuro notarė nurodė, kad šią paveldėjimo bylą turėjo vesti įprastinės palikėjo nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės, t. y. (*duomenys neskelbtini*), institucijos, ir paveldėjimui turi būti taikoma šios užsienio valstybės teisė, nes pareiškėja, teikdama pareiškimą apie palikimo priėmimą, nepateikė jokių neginčijamų įrodymų, kad palikėjo įprastinė gyvenamoji vieta galėjo būti Lietuvos Respublikoje. Notarė, remdamasi [CK](#) 5.50 straipsnio 2 dalimi, teigė, kad notarai yra kompetentingi priimti pareiškimus dėl palikimo priėmimo ir vesti paveldėjimo bylas, tačiau notaras, priimdamas pareiškimą apie palikimo priėmimą, kai klausimas yra susijęs su dviem ar daugiau Europos Sąjungos valstybėmis narėmis, turi tiesiogiai taikyti Reglamentą 650/2012 ir visų pirma įvertinti, ar Lietuvos notarai apskritai yra kompetentingi vesti konkrečią paveldėjimo bylą, ar kompetentingos kitos valstybės narės institucijos, priklausomai nuo palikėjo paskutinės įprastinės gyvenamosios vietos, todėl notaras privalo atsizvelgti į Reglamentą 650/2012 įtvirtintas jurisdikcijos taisykles ir, remdamasis neginčijamais faktais, nustatyti įprastinę palikėjo gyvenamąją vietą.

II. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų procesinių sprendimų esmė

6. Vilniaus miesto apylinkės teismas 2018 m. kovo 19 d. sprendimu panaikino Vilniaus miesto 29-ojo notarų biuro notarės S. Šaltauskienės 2017 m. spalio 23 d. raštu „Dėl atsisakymo priimti palikimo priėmimo pareiškimą“ atliktą notarinį veiksmą – atsisakymą iš pareiškėjos priimti palikimo priėmimo pareiškimą ir vesti paveldėjimo bylą po sūnaus mirties; tenkino pareiškėjos pareiškimą nustatyti juridinę reikšmę turintį faktą ir nustatė, kad palikėjo V. Š., mirusio užsienio valstybėje (*duomenys neskkelbtini*), palikimo atsiradimo vieta yra Lietuvos Respublikoje, (*duomenys neskkelbtini*); šis juridinę reikšmę turintis faktas nustatytas J. M. siekiant paveldėti V. Š. priklausiusį turtą ir atlikti visas paveldėjimo procedūras, paduodant palikimo atsiradimo vietos notarui pareiškimą dėl palikimo priėmimo; priteisė pareiškėjai iš notarės 900 Eur bylinėjimosi išlaidų atlyginimą.
7. Pirmosios instancijos teismas nustatė, kad po to, kai V. Š. deklaravo išvykimą į užsienį, nuo (*duomenys neskkelbtini*) iki (*duomenys neskkelbtini*) jis periodiškai kasmet sudarinėjo turto draudimo sutartis dėl sau nuosavybės teise priklausančio turto, (*duomenys neskkelbtini*) atliko sau nuosavybės teise priklausančios transporto priemonės techninę apžiūrą, (*duomenys neskkelbtini*) sudarė vienu metų laikotarpiui įprastinės transporto priemonių draudimo valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo sutartį, susitariant, kad transporto priemonė nebus naudojama pastoviai ne Lietuvos Respublikos teritorijoje ilgiau nei 40 dienų (*duomenys neskkelbtini*) V. Š. sumokėjo AB „Vilniaus gelžbetoninių konstrukcijų gamykla Nr. 3“ 30 000 Eur, t. y. atsiskaitė pagal buto pirkimo-pardavimo sutartį; (*duomenys neskkelbtini*) V. Š. išrašyta sąskaita už transporto priemonės remontą bei detales. Iš UAB „SK Impeks Medicinos diagnostikos centras“ paciento V. Š. asmens sveikatos istorijos teismas nustatė, kad V. Š. nurodytoje medicinos įstaigoje lankėsi (*duomenys neskkelbtini*). Laikotarpiu nuo (*duomenys neskkelbtini*) iki (*duomenys neskkelbtini*) buvo mokami komunaliniai mokesčiai už ginčo butą. (*duomenys neskkelbtini*) V. Š. keliavo keltu maršrutu (*duomenys neskkelbtini*), (*duomenys neskkelbtini*) – lėktuvu maršrutu (*duomenys neskkelbtini*). Iš V. Š. darbovietės (*duomenys neskkelbtini*) rašto bei (*užsienio valstybės*) mokesčių inspekcijos pažymos teismas nustatė, kad V. Š. įmonėje dirbo nuo (*duomenys neskkelbtini*) iki (*duomenys neskkelbtini*), gyveno vienas nuomojamame bute, vedęs nebuvo, vaikų neturėjo. Duomenų, kad V. Š. užsienio valstybėje įsigijo gyvenamąjį būstą, kitą nekilnojamąjį turtą, transporto priemonę, kitą registruotiną nekilnojamąjį daiktą, siekė į šią valstybę perkelti savo įprastinę gyvenamąją vietą bei socialinius ir (ar) šeimos interesus, teismas nenustatė.
8. Pirmosios instancijos teismas nurodė, kad nors palikėjas ir išvyko dirbti į užsienio valstybę nuo (*duomenys neskkelbtini*), šioje šalyje buvo tik jo ekonominių interesų centras, jis išlaikė pakankamai glaudų ir stabilų ryšį su kilmės valstybe (Lietuva) ir būtent Lietuvoje išliko jo socialinio gyvenimo interesų centras. Pagal visas nustatytas aplinkybes teismas nusprendė, kad būtent Lietuvoje esantis butas laikytina V. Š. įprastine gyvenamąja vieta.
9. Pirmosios instancijos teismas, atsižvelgdamas į pirmiau nustatytas aplinkybes, vadovaudamasis Reglamento 650/2012 preambulės 23, 24 punktais, 4 straipsniu bei sąžiningumo, protingumo ir teisingumo kriterijais, konstatavo, kad pareiškėjos prašomas notaro atlikti veiksmas – priimti palikimo pareiškimą ir užvesti paveldėjimo bylą – neprieštaravo teisės aktų reikalavimams. Dėl to teismas, nenustatęs aplinkybių, trukdančių atlikti pareiškėjos prašomą notarinį veiksmą, panaikino notarės atsisakymą iš pareiškėjos J. M. priimti palikimo priėmimo pareiškimą.
10. Pirmosios instancijos teismas taip pat nurodė, kad [CPK 442 straipsnio](#) 6 punkte nustatyta, jog ypatingosios teisenos tvarka teismas nagrinėja bylas dėl antstolių ir notarų veiksmų apskundimo. [CPK 443 straipsnio](#) 6 dalis nustato šia tvarka nagrinėjamų bylų ypatybę – dalyvaujančių byloje asmenų bylinėjimosi išlaidos neatlyginamos, tačiau tais atvejais, kai dalyvaujančių byloje asmenų suinteresuotumas bylos baigtimi yra skirtingas arba jų interesai yra priešingi, teismas gali proporcingai padalyti turėtus bylinėjimosi išlaidas arba jų atlyginimą priteisti iš dalyvavusio byloje asmens, kurio pareiškimas atmestas. Teismo vertinimu, nagrinėjamu atveju pareiškėjos, prašiusios panaikinti atliktą notarės veiksmą bei nustatyti su tuo susijusį juridinę reikšmę turintį faktą, ir notarės, prašiusios pareiškėjos skundo (pareiškimo) netenkinti, interesai byloje yra priešingi, todėl priteisė pareiškėjai iš notarės 900 Eur bylinėjimosi išlaidų atlyginimą.
11. Vilniaus apygardos teismas, išnagrinėjęs civilinę bylą pagal notarės S. Šaltauskienės apeliacinį skundą, 2019 m. vasario 18 d. nutartimi paliko nepakeistą Vilniaus miesto apylinkės teismo 2018 m. kovo 19 d. sprendimą.
12. Notarė apeliaciniu skundu negiņčio Vilniaus miesto apylinkės teismo 2018 m. kovo 19 d. sprendimo dalies dėl juridinio fakto nustatymo, t. y. kad mirusiojo palikimo atsiradimo vieta yra Lietuvos Respublikoje, prašė panaikinti Vilniaus miesto apylinkės teismo 2018 m. kovo 19 d. sprendimo dalį, kuria panaikintas Vilniaus miesto 29-ojo notarų biuro notarės S. Šaltauskienės atliktas notarinis veiksmas – atsisakymas iš pareiškėjos priimti palikimo priėmimo pareiškimą ir vesti paveldėjimo bylą po palikėjo mirties, ir dėl šios dalies priimti naują sprendimą – atmesti pareiškėjos skundą, pakeisti sprendimo dalį, kuria iš suinteresuoto asmens buvo priteista 900 Eur bylinėjimosi išlaidų atlyginimas.
13. Apeliacinės instancijos teismas nesutiko su notarės apeliacinio skundo argumentais, kad teismo sprendimas apskritai negalėjo būti priimtas dėl tos dalies, kuria panaikintas notarės veiksmas; motyvavo, kad notaro atlikti veiksmai arba atsisakymas atlikti notarinį veiksmą gali būti apskūsti teismui [CPK](#) 511 straipsnyje nustatyta tvarka, o ir pačios notarės 2017 m. spalio 23 d. rašto „Dėl atsisakymo priimti palikimo priėmimo pareiškimą“ pabaigoje nurodyta, kad atsisakymas gali būti apskūstas [CPK](#) nustatyta tvarka darbo vietos apylinkės teismui per dvidešimt dienų. Lietuvos Respublikos notariato įstatymo 26 straipsnyje įtvirtinta, kad notarine forma patvirtintuose dokumentuose esantys faktai yra pripažįstami nustatytais ir nebeįrodinėjami, iki šie dokumentai (jų dalys) įstatymų nustatyta tvarka nėra pripažinti negaliojančiais. Taigi, notarės veiksmas – atsisakymas atlikti notarinį veiksmą – pareiškėjai turi teisinę reikšmę ir sukelia neigiamas teises pasekmes, nes iš esmės apriboja įpėdinės paveldėjimo teisės įgyvendinimą Lietuvoje.
14. Apeliacinės instancijos teismas taip pat nesutiko su apeliacinio skundo argumentu, kad pareiškėja galės kreiptis pakartotinai į Lietuvos notarų rūmus ir prašyti perduoti paveldėjimo bylą vesti jos pasirinktam notarui. Būtent suinteresuotas asmuo ir yra palikimo atsiradimo vietos notarė, nes ginčo buto adresas patenka į šios notarės veiklos teritoriją paveldėjimo atvejams, todėl, nepanaikinus notarės atsisakymo atlikti tam tikrus veiksmus, ateityje galėtų kilti ginčų dėl analogiškų veiksmų atlikimo.
15. Apeliacinės instancijos teismas nesutiko su notarės argumentu, kad palikėjo įprastinė gyvenamoji vieta buvo užsienio valstybėje, ir, išanalizavęs Reglamento 650/2012 24 punktą, [CK](#) 1.62 straipsnio 1 dalį, [CK](#) 5.4 straipsnio 2 dalies 2 punktą, nusprendė, kad minėtos normos kaip pagrindinį palikėjo gyvenamosios vietos nustatymo kriterijų nurodo palikėjo turimą nekilnojamąjį turtą ar didesnę jo dalį. Teismui pripažinus, kad notarė, nustatydama ginčytinas faktines aplinkybes, nepagrįstai atsisakė priimti palikimo pareiškimą ir vesti paveldėjimo bylą, atliktas notarinis veiksmas buvo pagrįstai panaikintas.
16. Dėl priteisto bylinėjimosi išlaidų atlyginimo apeliacinės instancijos teismas nurodė, kad nors notarė teigė, jog jos ir pareiškėjos interesai nėra priešingi, tačiau atsiliepime į pareiškėjos skundą nesutiko su visais pareiškėjos reikalavimais ir prašė pareiškimo netenkinti, kilus ginčui dėl Reglamente 650/2012 nurodytos sąvokos „įprastinė gyvenamoji vieta“ aiškinimo, pažeidusi įstatymu nustatytą notarui kompetenciją, geranoriškai pareiškėjai neišaiškino, jog ši turi kreiptis į teismą dėl juridinę reikšmę turinčio fakto nustatymo. Teismas pažymėjo, kad ginčą dėl juridinio fakto nustatymo nuo pat pradžių kėlė ir toliau kelia būtent pati notarė, siekdama apginti priešingą materialinį suinteresuotumą bylos baigtimi. Teikdama apeliacinį skundą, notarė toliau įpareigojo pareiškėją dalyvauti procese ir patirti dar daugiau bylinėjimosi išlaidų. Dėl to apeliacinės instancijos teismas nusprendė, kad pirmosios instancijos teismas pagrįstai konstatavo, jog pareiškėjos ir notarės byloje interesai yra priešingi ir buvo pagrindas paskirstyti pareiškėjos patirtą bylinėjimosi išlaidų atlyginimą.

III. Kasacinio skundo teisiniai argumentai ir atsiliepimo į jį teisiniai argumentai

17. Kasaciniu skundu notarė S. Šaltauskienė prašo panaikinti Vilniaus apygardos teismo 2019 m. vasario 18 d. nutartį ir priimti naują sprendimą – panaikinti Vilniaus miesto apylinkės teismo 2018 m. kovo 19 d. sprendimo dalį, kuria panaikintas Vilniaus miesto 29-ojo notarų biuro notarės 2017 m. spalio 23 d. raštu atliktas notarinis veiksmas – atsisakymas iš pareiškėjos priimti palikimo priėmimo pareiškimą ir vesti paveldėjimo bylą po sūnaus mirties, ir dėl šio reikalavimo priimti naują sprendimą – pareiškėjos skundą atmesti; panaikinti Vilniaus apygardos teismo 2019 m. vasario 18 d. nutarties ir Vilniaus miesto apylinkės teismo 2018 m. kovo 19 d. sprendimo dalis dėl bylinėjimosi išlaidų atlyginimo pareiškėjai iš notarės priteisimo; tenkinus kasacinį skundą, išspręsti Vilniaus miesto apylinkės teismo 2018 m. kovo 19 d. sprendimo ir Vilniaus apygardos teismo 2019 m. vasario 18 d. nutarties dėl bylinėjimosi išlaidų atlyginimo priteisimo įvykdymo atgręžimo klausimą. Kasacinis skundas grindžiamas šiais argumentais:
- 17.1. Bylą nagrinėję teismai netinkamai taikė Reglamento 650/2012 4 straipsnį, preambulės 23–24 punktus, taip pat [CPK](#) 444 straipsnį, 443 straipsnio 6 dalį, CK 5.4 straipsnio 1 dalį. Notarė sutiko su teismų išvadomis, kad notaras nenustato ginčytinų aplinkybių, gali tvirtinti faktus tik tokiu atveju, jeigu dėl jų turinio ir teisėtumo jam nekylo abejonų, tačiau notarės atsisakymo iš pareiškėjos priimti palikimo priėmimo pareiškimą panaikinimas nepagrįstas, nes konstatuota, jog tarp notarės ir pareiškėjos kilo ginčas dėl fakto, kur laikytina mirusiojo paskutinė įprastinė gyvenamoji vieta, vertinimo, ir jei notarui kilo abejonų, notaras negali tokio juridinio fakto tvirtinti. Kita vertus, jokių aplinkybių, trukdančių atlikti pareiškėjos prašomą notarinį veiksmą, nenustatyta. Notarė teigia, kad ji negalėjo atlikti pareiškėjos prašomo veiksmo, nes įstatymai jai nesuteikė teisės nustatyti juridinę reikšmę turintį faktą, jai tokie duomenys ir įrodymai, kurie leido teismui konstatuoti juridinę reikšmę turintį faktą, nebuvo pateikti.
- 17.2. Notarės priimtą sprendimą atsisakyti atlikti notarinį veiksmą teismo sprendimu naikinti nebuvo netikslinga, nes, pasikeitus faktinėms aplinkybėms ir teismui patvirtinus notarinio veiksmo atlikimui reikšmę turintį faktą, notarui nebus jokių kliūčių tokį veiksmą atlikti. Teismas neturėjo tenkinti pareiškėjos skundo reikalavimo dėl notarės atsisakymo atlikti notarinį veiksmą panaikinimo, nes teismo rezoliucinė dalis panaikina veiksmą, kuris objektyviai neegzistuoja, todėl toks sprendimas apskritai negalėjo būti priimtas.
- 17.3. Teismai neturėjo pagrindo tenkinti pareiškėjos reikalavimo dėl atlikto notarinio veiksmo panaikinimo, nes palikėjo įprastinė gyvenamoji vieta buvo užsienio valstybėje. Notarė priešingos išvados padaryti negalėjo, nes ji nekonstatavo faktinių aplinkybių. Notarei nebuvo pateikti tokie duomenys ir įrodymai, kurie teismams leido konstatuoti juridinę reikšmę turintį faktą, kad palikėjo gyvenamoji vieta ir palikimo atsiradimo vieta laikytina Lietuvos Respublikoje. Dėl to atsisakymas atlikti notarinį veiksmą jo priėmimo metu buvo teisėtas. Jeigu pagal Reglamentą 650/2012 Lietuvos notariatai nėra teismai ir todėl jiems netaikomos Reglamento 650/2012 įtvirtintos jurisdikcijos taisyklės, tai jurisdikciją notaras nustatytų pagal Lietuvos nacionalinius teisės aktus. Pagal [CK](#) 5.50 straipsnio 2 dalį dėl palikimo priėmimo reikia kreiptis į palikimo atsiradimo notarą, o pagal [CK](#) 5.4 straipsnio 1 dalį palikimo atsiradimo vieta yra paskutinė nuolatinė palikėjo gyvenamoji vieta. Pareiškėjos pareiškime išvardytos ir teismų nustatytos aplinkybės, leidusios konstatuoti juridinę reikšmę turintį faktą, yra labiau vertinamojo pobūdžio ir tikrai vienareikšmiškai nepatvirtina teismų nustatyto fakto dėl palikėjo gyvenamosios vietos Lietuvoje. Taikant Reglamento 650/2012 nuostatas reikėtų formaliai vadovautis gyvenamosios vietos deklaracija bei faktu, kad palikėjas paskutiniu metu gyveno užsienio valstybėje.
- 17.4. Notarė nesutiko su priteistu bylinėjimosi išlaidų atlyginimu, nes pagal [CPK](#) 443 straipsnio 6 dalį nagrinėjamose bylose dalyvaujančių byloje asmenų bylinėjimosi išlaidos neatlyginamos, o teisės normoje nustatyta išimtis šioje byloje negali būti taikoma, nes tarp pareiškėjos ir notarės nėra ginčo, notarė vykdo valstybės jai priskirtas funkcijas, notarės atliktas išimtinai teisinis tam tikrų aplinkybių vertinimas, remiantis galiojančiais teisės aktais, tiesiog skiriasi nuo pareiškėjos subjektyvių teiginių, todėl ji negalinti būti atsakinga už išlaidas, kurios pareiškėjai atsirado dėl pasirinkto netinkamo savo teisių gynimo būdo.
18. Atsiliepimu į notarės kasacinį skundą pareiškėja J. M. prašė kasacinį skundą atmesti ir palikti nepakeistą skundžiamą apeliacinės instancijos teismo nutartį, priteisti bylinėjimosi išlaidų atlyginimą. Atsiliepimas į kasacinį skundą grindžiamas šiais argumentais:
- 18.1. Klausimą dėl palikėjo įprastinės gyvenamosios vietos gali spręsti tik teismai. Notaras nenustato ginčytinų aplinkybių. Notarės kasaciniame skunde pateikiami prieštaringi argumentai, kad notaras negali tokio juridinio fakto tvirtinti ir privalo tiesiogiai taikyti Reglamentą 650/2012, formaliai vadovaudamasis tik palikėjo deklaruota gyvenamąja vieta.
- 18.2. Teismams nepanaikinus notarės atsisakymo priimti pareiškimą dėl palikimo priėmimo, notarė pakartotinai galėtų atsisakyti atlikti notarinį veiksmą, motyvuodama anksčiau savo priimtu ir galiojančiu sprendimu, todėl teismo sprendimu neteisėtu pripažintas notarės atliktas notarinis veiksmas, jeigu būtų nepanaikintas ir paliktas kaip galiojantis, iš esmės sukurtų netoleruotiną teisinę situaciją, leidžiančią notarei konfliktinėje situacijoje toliau piktnaudžiauti teise. Be to, notarė, neturėdama įstatymo suteiktų įgaliojimų, vertino duomenis apie palikėją ir nustatė ginčytiną aplinkybę dėl palikėjo įprastos gyvenamosios vietos, nors pagal įstatymą privalėjo pareiškėją informuoti, jog toks klausimas gali būti išspręstas tik kreipiantis į teismą, nes tokių faktų nustatymas nepriskiriamas prie notarų atliekamų notarinio veiksmų (Notariato įstatymo 26 straipsnis).
- 18.3. Nors notarė pati nurodė, kad neginčija teismų procesinių sprendimų dalies dėl juridinę reikšmę turinčio fakto nustatymo, tačiau kasaciniame skunde vis tiek vertino pareiškėjos argumentus, paaiškinimus, teismų nustatytas faktines aplinkybes, nesutiko su teismų vertinimu bei padarytomis išvadomis, nors įrodymų vertinimas pagal [CPK](#) 185 straipsnį reiskia, kad bet kokios reikšmingos informacijos įrodomąją vertę nustato teismai pagal vidinį savo įsitikinimą, o kasacinis teismai, neperžengdamas kasacinio skundo ribų, patikrina apskųstus sprendimus ir (ar) nutartis tik teisės taikymo aspektu.
- 18.4. Būtent notarės iniciatyva byla pasiekė tiek apeliacinės instancijos, tiek kasacinį teismą, kuriuose pagal [CPK](#) normas pareiškėja negalėjo įgyvendinti savo procesinių teisių ir pareigų be advokato pagalbos ir, kaip teisingai nustatė apeliacinės instancijos teismai, pareiškėja buvo priversta bylinėtis bei patirti bylinėjimosi išlaidas dėl notarės priešingo materialinio suinteresuotumo byloje, todėl bylinėjimosi išlaidų atlyginimas pareiškėjai buvo priteistas pagrįstai. Suinteresuotumas bylos baigtimi nustatomas remiantis šalių procesiniuose dokumentuose bei paaiškinimuose išdėstyta pozicija dėl ginčo išsprendimo.
19. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija 2019 m. spalio 28 d. nutartimi sustabdė šios civilinės bylos nagrinėjimą, iki Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija išnagrinės civilinę bylą Nr. e3K-3-90-378/2019. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija 2020 m. lapkričio 4 d. išnagrinėjo civilinę bylą [Nr. e3K-3-422-378/2020](#) (senas bylos Nr. e3K-3-90-378/2019). Dėl to bylos nagrinėjimas buvo atnaujintas Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2020 m. lapkričio 18 d. nutartimi ir paskirta teismo posėdžio data – 2021 m. sausio 13 d.
20. Pareiškėjos J. M. atstovė advokatė A. Puzinienė 2020 m. gruodžio 18 d. pateikė Lietuvos Aukščiausiajam Teismui pareiškimą apie procesinių teisių perėmimą ir nurodė, kad (*duomenys neskelbtini*) pareiškėja J. M. mirė. Pareiškėja iki mirties buvo priėmusi kaip palikimą po palikėjo V. Š. likusį turtą. Notarė S. Šaltauskienė pareiškėjai J. M. (*duomenys neskelbtini*) išdavė paveldėjimo teisės pagal įstatymą liudijimą į palikėjo turtą – butą (*duomenys neskelbtini*) ir lėšas, esančias (*duomenys neskelbtini*) banke Lietuvoje. Pareiškėjai J. M. mirus, jos paveldėtą turtą kaip palikimą pagal (*duomenys neskelbtini*) paveldėjimo teisės pagal testamentą liudijimą priėmė D. Č.
21. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija 2020 m. gruodžio 23 d. nutartimi pakeitė mirusią pareiškėją jos teisių perėmėja D. Č.

konstatuoja:

IV. Kasacinio teismo argumentai ir išaiškinimai

Dėl bylos nagrinėjimo kasacine tvarka ribų

22. CPK 341 straipsnyje, reglamentuojančiame apribojimus pateikti kasacinį skundą, nustatyta, kad kasacija negalima dėl pirmosios instancijos teismo sprendimų ir nutarčių, neperžiūrėtų apeliacine tvarka. CPK 353 straipsnio, reglamentuojančio bylos nagrinėjimo ribas, 1 dalyje įtvirtinta nuostata, jog kasacinis teismas kasacijos funkciją vykdo neperžengdamas kasacinio skundo ribų. Kasacinio nagrinėjimo dalykas yra kasaciniame skunde nurodyti motyvuoti kasacijos pagrindai (CPK 346 straipsnis, 347 straipsnio 1 dalies 3 punktas).
23. Iš nuosekliai suformuotos kasacinio teismo praktikos matyti, kad, pagal bendrą taisyklę, tais atvejais, kai kasaciniu skundu ginčijama tik tam tikra dalis apeliacinės instancijos teismo argumentu, neginčijama procesinio sprendimo dalis nesudaro kasacinio nagrinėjimo dalyko. atitinkami jos argumentai paliekami galioti dėl jų atskirai nepasisakant (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. birželio 29 d. nutarties civilinėje byloje Nr. e3K-3-300-469/2017 22 punktą ir jame nurodytą kasacinio teismo praktiką).
24. Nagrinėjamoje byloje pareiškėja, kreipdamasi į teismą, suformulavo du reikalavimus: 1) panaikinti Vilniaus miesto 29-ojo notarų biuro notarės S. Šaltauskienės 2017 m. spalio 23 d. raštu „Dėl atsisakymo priimti palikimo priėmimo pareiškimą“ atliktą notarinį veiksmą – atsisakymą priimti iš pareiškėjos palikimo priėmimo pareiškimą ir vesti paveldėjimo bylą po sūnaus, palikėjo V. Š. mirties (*duomenys neskelbtini*); 2) nustatyti juridinę reikšmę turintį faktą, kad palikėjo V. Š. palikimo atsiradimo vieta nustatytina Lietuvos Respublikoje, (*duomenys neskelbtini*). Šiuos reikalavimus bylą nagrinėję teismai tenkino.
25. Kasaciniu skundu notarė S. Šaltauskienė prašo panaikinti Vilniaus apygardos teismo 2019 m. vasario 18 d. nutartį ir priimti naują sprendimą – panaikinti Vilniaus miesto apylinkės teismo 2018 m. kovo 19 d. sprendimo dalį, kuria panaikintas Vilniaus miesto 29-ojo notarų biuro notarės 2017 m. spalio 23 d. raštu atliktas notarinis veiksmas – atsisakymas iš pareiškėjos priimti palikimo priėmimo pareiškimą ir vesti paveldėjimo bylą po sūnaus mirties, ir dėl šio reikalavimo priimti naują sprendimą – pareiškėjos skundą atmesti; taip pat panaikinti teismų procesinių sprendimų dalis dėl bylinėjimosi išlaidų atlyginimo pareiškėjai iš notarės priteisimo.
26. Nurodytuose procesiniuose dokumentuose (pareiškime ir kasaciniame skunde) suformuluotų reikalavimų analizė suponuoja išvadą, kad kasaciniu skundu notarė neginčija apeliacinės instancijos teismo sprendimo dalies, kuria paliktas nepakeistas pirmosios instancijos teismo sprendimas dėl turinio juridinę reikšmę palikimo atsiradimo vietos fakto nustatymo, todėl ši apeliacinės instancijos teismo sprendimo dalis nesudaro kasacinio nagrinėjimo dalyko. Kasacinio skundo turinys patvirtina, kad argumentai, susiję su palikėjo gyvenamąja vieta, yra teikiami tik siekiant pagrįsti notarės atsisakymo atlikti notarinį veiksmą teisėtumą pareiškėjos kreipimosi į notarę metu, todėl teisėjų kolegija dėl procesinio teismo sprendimo dalies, kuria nustatytas turintis juridinę reikšmę faktas, atskirai nepasisako. Teisėjų kolegija konstatuoja, kad kasacinio nagrinėjimo dalyką sudaro notarės atsisakymo atlikti notarinį veiksmą teisėtumo bei bylinėjimosi išlaidų atlyginimo tokio pobūdžio byloje klausimai.

Dėl notaro atsisakymo atlikti notarinį veiksmą pagrįstumo

27. Notarai savo veikloje vadovaujasi Lietuvos Respublikos Konstitucija, Notariato įstatymu ir kitais Lietuvos Respublikos įstatymais bei poįstatyminiais aktais. Vadovaudamasis Notariato įstatymo 40 straipsnio 1 dalimi, notaras privalo atsisakyti atlikti notarinį veiksmą, jeigu tokio veiksmo atlikimas prieštarauja įstatymams ar neatitinka jų reikalavimų.
28. Notaras yra valstybės įgaliotas asmuo, atliekantis Notariato įstatymo nustatytas funkcijas, užtikrinančias, kad civiliniuose teisiniuose santykiuose nebūtų neteisėtų sandorių ir dokumentų (Notariato įstatymo 2 straipsnio 1 dalis). Pagal Notariato įstatymo 1 straipsnį notarams suteikta teisė juridškai įtvirtinti neginčijamas fizinių ir juridinių asmenų subjektyvias teises ir juridinius faktus, užtikrinti šių asmenų ir valstybės teisėtų interesų apsaugą. Tokia nuostata suponuoja išvadą, kad notaras nenagrinėja asmenų ginčų, nenustato ginčytinų aplinkybių, o tuo atveju, jei dėl asmenų teisių ar juridinių faktų kyla abejonių ar nesutarimų, privalo atsisakyti tvirtinti tokias teises ar faktus. Kasacinis teismas, aiškindamas nurodytas įstatymo nuostatas, yra pažymėjęs, kad notaras gali tvirtinti tam tikras teises ar faktus tik tokiu atveju, jei dėl jų turinio ir teisėtumo jam nekyla abejonių (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. gegužės 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-219/2011; 2013 m. gruodžio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-643/2013).
29. Nurodyti notaro veiklos ypatumai lemia tai, kad tam tikrais atvejais gali būti atsisakoma atlikti notarinius veiksmus. Kasacinis teismas yra pasisakęs, kad atsisakymas atlikti notarinį veiksmą turi turėti objektyvų pagrindą, negali būti susijęs vien su subjektyviu notaro požiūriu (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. spalio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-379-248/2018, 29 punktas). Tokie atvejai turi būti aiškūs ir pateisinami, nes jie riboja asmenų teises paprasta tvarka gauti nesudėtingų, aiškių ir neabejotinų aplinkybių įforminimą. Dėl to atsisakymo atlikti notarinius veiksmus pagrindai ir tvarka reglamentuojami įstatymu.
30. Notariato įstatymo 40 straipsnio 2 dalis įtvirtina notaro atsisakymo atlikti notarinį veiksmą įforminimą – nustatyta, kad asmens, kuriam atsisakyta atlikti notarinį veiksmą, rašytiniu prašymu atsisakymo priežastis išdėstoma raštu ir išaiškinama jo apskundimo tvarka ir terminai raštu. Atsisakymo atlikti notarinį veiksmą rašte turi būti nurodyta: atsisakymo data, notaro vardas, pavardė ir notaro biuro pavadinimas, asmens, kuriam atsisakyta atlikti notarinį veiksmą, tapatybę patvirtinantys duomenys, veiksmas, kurį buvo prašoma atlikti, atsisakymo atlikti notarinį veiksmą motyvai ir teisiniai pagrindai, atsisakymo apskundimo tvarka ir terminai. Atsisakymą atlikti notarinį veiksmą notaras parengia per dešimt kalendorinių dienų nuo prašymo atlikti notarinį veiksmą gavimo dienos, jį pasirašo ir patvirtina savo antspaudu.
31. Taigi Notariato įstatymo 40 straipsnio 2 dalyje, be kitų duomenų, nurodyti atsisakymo atlikti notarinį veiksmą motyvai ir teisiniai pagrindai. Tai reiškia, kad notaro atsisakyme atlikti notarinį veiksmą turi būti pateikti faktiniai ir teisiniai argumentai, dėl ko nėra pagrindo atlikti atitinkamą notarinį veiksmą ir kokia teisine nuostata tai pagrindžiama. Pakankamu pagrindu atsisakyti atlikti notarinį veiksmą gali būti tai, kad asmens kreipimosi į notarį metu nenustatyta kokia nors įstatyme nurodyta svarbi aplinkybė, kurią notaras turėtų nurodyti, įformindamas atsisakymą. Tai gali reikšti, kad yra nenustatyta aplinkybė, kuri pagal įstatymą būtina, todėl jos nenustačius būtų konstatuotas prieštaravimas įstatymui arba neatitiktis įstatymo reikalavimams.
32. Pagal Notariato įstatymo 41 straipsnį suinteresuotas asmuo, kuris mano, kad atliktas notarinis veiksmas arba atsisakymas atlikti notarinį veiksmą yra neteisingas, turi teisę jį apskusti teismui. Ši nuostata įtvirtina asmens teisę teismui apskusti notaro veiksmus. Sprendžiant dėl notaro galimybės atlikti veiksmus, būtina atsižvelgti į notaro veiklos specifiką, jo veiklos reglamentavimą ir šių normų aiškinimo ypatumus. Kasacinio

teismo praktikoje pažymėta, kad, atsižvelgiant į notaro atliekamas funkcijas, jo atliekamus veiksmus reglamentuojančios teisės normos negali būti aiškinamos plačiai (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. gegužės 3 d. nutartis civilinėje byloje [Nr. 3K-3-219/2011](#)).

33. Notarui atsisakius atlikti notarinį veiksma ir suinteresuotam asmeniui apskundus tokį atsisakymą teismui, teismas turi patikrinti, ar pagrįstai notaras atsisakė atlikti notarinį veiksma, įvertindamas įstatymu suteiktas notari funkcijas bei kompetenciją. Kitaip tariant, teismas turi patikrinti, ar notaras, nedisponuojantis teise nustatyti neaiškias, neakivaizdžias faktines aplinkybes bei tikrinti abejotinas ar ginčytinas aplinkybes, turėjo pakankamą teisinį pagrindą atsisakyti atlikti prašomą notarinį veiksma pagal jam pateiktus dokumentus. Pripažinus, kad toks pagrindas egzistavo, skundas netenkinamas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. spalio 30 d. nutartis civilinėje byloje [Nr. e3K-3-379-248/2018](#), 30 punktas). Tai reiškia, kad notaro nutarimas atsisakyti atlikti notarinį veiksma nėra panaikinamas.
34. Kasacinis teismas yra nurodęs, kad tokiu atveju, kai notaro nutarimas atsisakyti atlikti notarinį veiksma nepanaikinamas, asmuo, siekdamas apginti, jo manymu, pažeistas teises, gali kreiptis į teismą su ieškiniu, prašydamas jas ginti atitinkamu [CK 1.138](#) straipsnyje nurodytu būdu ar kitomis priemonėmis (pvz., prašydamas atnaujinti praleistą terminą – [CK 5.57 straipsnis](#)), priklausomai nuo atsisakymo atlikti notarinį veiksma pagrindo (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. spalio 30 d. nutartis civilinėje byloje [Nr. e3K-3-379-248/2018](#), 30 punktas).
35. Dėl notarinio veiksmo atlikimo galima kreiptis į bet kurį notarą, išskyrus turto paveldėjimo atvejus. Pagal Notariato įstatymo 26 straipsnio, apibrėžiančio notarų atliekamus notarius veiksmus, 1 dalies 2 punktą notari išduoda paveldėjimo teisės liudijimus. Paveldėjimo byla pradedama gavus įpėdinio pareiškimą dėl palikimo priėmimo. Pareiškimas paduodamas palikimo atsiradimo vietos notariui ([CK 5.50](#) straipsnio 2 dalis, Notariato įstatymo 28 straipsnis). [CK 5.4](#) straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad palikimo atsiradimo vieta laikoma paskutinė palikėjo nuolatinė gyvenamoji vieta (šio kodekso 2.12 straipsnis). Jeigu palikėjas negyveno nuolat vienoje vietoje, palikimo atsiradimo vieta laikoma: vieta, kur palikėjas paskutinius šešis mėnesius prieš mirtį daugiausia gyveno; jeigu palikėjas gyveno keliose vietose, palikimo atsiradimo vieta laikoma ekonominių ar asmeninių interesų vyraujanti vieta (turto ar jo pagrindinės dalies, kai turtas yra keliose vietose, buvimo vieta; sutuoktinio, su kuriuo palikėjas paskutinius šešis mėnesius prieš mirtį palaikė santuokinius santykius, gyvenamoji vieta arba su palikėju kartu gyvenusio vaiko gyvenamoji vieta) ([CK 5.4](#) straipsnio 2 dalis). Jeigu negalima nustatyti palikėjo gyvenamosios vietos pagal aplinkybes, nurodytas šio straipsnio 1 ir 2 dalyse, palikimo atsiradimo vieta gali būti nustatoma pagal palikėjo pilietybę, jo registraciją, jam priklausančių transporto priemonių registracijos vietą ir kitas aplinkybes ([CK 5.4 straipsnio 3 dalis](#)). Taigi, notaras, gavęs įpėdinio pareiškimą dėl palikimo priėmimo, vadovaudamasis nurodytu teisiniu reglamentavimu, turi įsitikinti, ar palikimo atsiradimo vieta yra būtent šiam notariui priskirtoje teritorijoje, ir nuspręsti, ar jis turi teisę tvarkyti konkrečią paveldėjimo bylą.
36. Jeigu notaras atsisako pradėti paveldėjimo bylą dėl to, kad palikimo atsiradimo vieta notariui neaiški, o įpėdinis nesutinka su tokiu notaro sprendimu, teismui gali būti teikiamas skundas dėl notaro veiksmų kartu su prašymu įpareigoti notarą priimti įpėdinio pareiškimą apie palikimo priėmimą ir pradėti paveldėjimo bylą. Jei įpėdinis sutinka su tokiu notaro sprendimu, tai įpėdinis turi teisę kreiptis į teismą dėl juridinę reikšmę turinčio palikimo atsiradimo vietos fakto nustatymo ir, teismui tokį faktą nustatius, kreiptis į notarą dėl paveldėjimo bylos vedimo.
37. Nagrinėjamos bylos atveju notarė, įvertinusi Gyventojų registro duomenis, kad nuo (*duomenys neskkelbtini*) pareiškėjos sūnus deklaravo išvykimą į (*duomenys neskkelbtini*), padarė išvadą, jog palikėjo glaudesnis ryšys buvo su šia užsienio valstybe ir jo asmeninių ir socialinių interesų centras bei įprastinė gyvenamoji vieta buvo nurodyta užsienio valstybė, todėl būtent (*užsienio valstybės*) institucijos turi jurisdikciją priimti sprendimus dėl palikėjo turto paveldėjimo. Notarė nusprendė, kad palikėją su Lietuvos Respublika siejantys veiksniai yra tik palikėjo turtas, esantis Lietuvoje, ir jo turima Lietuvos Respublikos pilietybė, o tai negali nulemti palikėjo įprastinės gyvenamosios vietos bei Reglamente 650/2012 nurodytos išimties iš bendrosios jurisdikcijos taisyklės taikymo.
38. Šios nutarties 35–36 punktuose nurodytos aplinkės leidžia daryti išvadą, kad pareiškėja nesutiko su notarės atsisakymu atlikti notarinį veiksma, teigdama, jog notarė neteisingai nusprendė dėl palikimo atsiradimo vietos, ir šio atsisakymo neteisėtumą įrodinėjo prašydamą nustatyti turintį juridinę reikšmę palikimo atsiradimo vietos faktą. Minėta, kad teismas, nagrinėdamas tokią bylą, visų pirma turėjo patikrinti ir nustatyti, ar notarei buvo pateikti pakankami ir akivaizdūs faktiniai duomenys, patvirtinantys, jog palikimo atsiradimo vieta (paskutinė palikėjo nuolatinė gyvenamoji vieta) yra šiai notarei priskirtoje teritorijoje.
39. Nagrinėjamoje byloje nustatytos aplinkybės, kad palikėjas V. Š. asmeninės nuosavybės teise įgijo butą (*duomenys neskkelbtini*); Vilniaus miesto savivaldybėje (*duomenys neskkelbtini*) palikėjas deklaravo išvykimą į (*užsienio valstybę*). Į šią valstybę palikėjas reguliariai, keletą kartų per metus, vykdavo dirbti. (*duomenys neskkelbtini*) palikėjas darbo santykių metu ten ir mirė. Notarė, įvertinusi Gyventojų registro duomenis – nuo (*duomenys neskkelbtini*) palikėjo deklaruotą išvykimą į užsienio valstybę, padarė išvadą (konstatavo), jog palikėjo glaudesnis ryšys buvo su užsienio valstybe ir jo asmeninių bei socialinių interesų centras ir įprastinė gyvenamoji vieta buvo užsienio valstybėje; palikėją su Lietuvos Respublika siejantys veiksniai yra tik palikėjo turtas, esantis Lietuvoje, ir jo turima Lietuvos Respublikos pilietybė.
40. Pažymėtina, kad nuo 2015 m. rugpjūčio 17 d. ES valstybėse narėse, išskyrus Daniją, Jungtinę Karalystę ir Airiją, yra taikomas Reglamentas 650/2012, nustatantis jurisdikcijos, taikytinos teisės parinkimo, teismo sprendimų ir autentiskų dokumentų pripažinimo ir vykdymo taisykles bei Europos paveldėjimo pažymėjimą tarptautinio paveldėjimo bylose. Tarptautinio pobūdžio byla paprastai būna tais atvejais, kai ginčo dalykas peržengia vienos valstybės ribas, pavyzdžiui, palikėjas ir įpėdiniai gyvena skirtingose valstybėse, palikėjas, įpėdiniai ir paveldimas turtas yra skirtingose valstybėse ir pan. Siekiant išsiaiškinti, ar paveldėjimas yra tarptautinio pobūdžio ir dėl to patenka į Reglamento 650/2012 taikymo sritį, reikia nustatyti, pirma, valstybę narę, kurioje buvo palikėjo įprastinė gyvenamoji vieta jo mirties dieną, antra, paveldėjimo turto buvimo vietą, trečia, įpėdinių gyvenamąją vietą.
41. Minėta, kad notaras, sprenddamas įpėdinio pareiškimo dėl palikimo priėmimo klausimą, turi pareigą įsitikinti, ar jis turi kompetenciją vesti konkrečią paveldėjimo bylą, kaip tai nustatyta [CK 5.50](#) straipsnio 2 dalyje bei Notariato įstatymo 28 straipsnyje. Lietuvos Respublikos gyvenamosios vietos deklaravimo įstatymo 3 straipsnyje įtvirtinta visų Lietuvos Respublikoje gyvenančių asmenų pareiga deklaruoti savo gyvenamąją vietą (išskyrus šio įstatymo 5 straipsnyje įvardytus asmenis). Lietuvos Respublikos piliečių duomenys yra tvarkomi Gyventojų registre (Lietuvos Respublikos gyventojų registro įstatymo 5 straipsnis). Asmens gyvenamoji vieta yra vienas iš šiame registre tvarkomų duomenų (Gyventojų registro įstatymo 9 straipsnio 1 dalies 8 punktas). Duomenys, įrašyti į Gyventojų registrą, laikomi teisingais tol, kol jie nenuginčijami Lietuvos Respublikos įstatymų ir Europos Sąjungos teisės aktų nustatyta tvarka (Gyventojų registro įstatymo 9 straipsnio 3 dalis). Duomenys apie asmens gyvenamąją vietą viešuosiuose registruose yra vienas iš gyvenamosios vietos nustatymo kriterijų ([CK 2.17 straipsnio 1 dalis](#)). Taigi, notaro pareiga patikrinti faktą, ar pareiškėjas kreipiasi dėl palikimo priėmimo į palikimo atsiradimo vietos notarą, reiškia, kad notaras, prieš užvesdamas paveldėjimo bylą, turi pareikalauti paskutinę palikėjo gyvenamąją vietą patvirtinančių įrodymų, reikalaujamų pagal įstatymą nuostatas, bei atsižvelgti į tokiems atvejams nusistovėjusią notarinę praktiką.
42. Nagrinėjamo atveju, įvertinus minėtus notarei pateiktus duomenis (palikėjo deklaruotą išvykimą į užsienio valstybę, darbo santykius šioje valstybėje ir kt.), darytina išvadą, kad notarei pagrįstai kilo klausimas dėl galimo tarptautinio pobūdžio paveldėjimo bei įprastinės palikėjo gyvenamosios vietos. Byloje nustatytos aplinkybės leidžia daryti išvadą, kad notarei nebuvo pateikti aiškūs ir neabejotini faktiniai duomenys apie palikimo atsiradimo vietą. Atsižvelgdama į tai, kad notarei buvo pateikti nevenareikšmiai duomenys apie palikėjo paskutinę gyvenamąją vietą, bei įvertinusi šios nutarties 28 punkte nurodytą notaro kompetenciją, teisėjų kolegija nusprendžia, jog pagal nagrinėjamos bylos aplinkybes notarės atsisakymas priimti pareiškėjos pareiškimą dėl palikimo priėmimo buvo teisėtas.
43. Nagrinėjant bylą teisme pareiškėja pateikė daugybę rašytinių įrodymų, susijusių su palikėjo gyvenimo aplinkybėmis užsienio valstybėje ir Lietuvoje (šios nutarties 7 punktas). Bylą nagrinėję teismai vertino įrodymų visumą pagal [CPK](#) nustatytas taisykles ir padarė išvadą, kad nors palikėjas išvyko dirbti į užsienio valstybę nuo (*duomenys neskkelbtini*), šioje šalyje buvo tik jo ekonominių interesų centras, jis išlaikė pakankamai glaudų ir stabilų ryšį su kilmės valstybe (Lietuva) ir būtent Lietuvoje išliko jo socialinio gyvenimo interesų centras. Pagal visas

nustatytas aplinkybės teismas nusprendė, kad būtent Lietuvoje esantis butas laikytinas palikėjo įprastine gyvenamąja vieta. Teismų nustatytos aplinkybės leidžia daryti išvadą, kad palikėjo paskutinė gyvenamoji vieta nebuvo akivaizdi, ji buvo nustatyta tik teismui pateikus papildomus įrodymus ir juos įvertinus. Pažymėtina, kad pareiškėja, kreipdamasi į teismą, pareiškime nurodė, jog pripažįsta, kad, esant tokiai situacijai, nustatyti palikėjo paskutinę gyvenamąją vietą gali būti sudėtinga, kad tai yra fakto klausimas, susijęs įvairių aplinkybių visumos vertinimu, o tai nėra notaro kompetencija. Tačiau, pareiškėjos manymu, notarė turėjo ne atsakyti atlikti notarinį veiksma, o išaiškinti, kad dėl palikimo atsiradimo vietos nustatymo ji turi kreiptis į teismą. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad pareiškėjai aplinkybė, jog klausimą dėl palikimo atsiradimo vietos nustatymo turėtų spręsti teismas, buvo žinoma iš Lietuvos notarų rūmų rašto, tačiau pareiškėja tokia teise nepasinaudojo ir padavė pareiškimą notarei dėl palikimo priėmimo.

44. Apibendrinama išdėstytus argumentus, teisėjų kolegija konstatuoja, kad vien ta aplinkybė, jog teismo proceso metu pareiškėja pateikė papildomus įrodymus dėl palikėjo paskutinės gyvenamosios vietos ir teismas juos įvertinęs nustatė, jog palikimo atsiradimo vieta yra (*duomenys neskelbtini*), nesudaro pagrindo pripažinti, kad notarės atsisakymas priimti pareiškimą dėl palikimo priėmimo pagal pateiktus jai duomenis buvo neteisėtas. Dėl šios priežasties yra pagrindas panaikinti bylą nagrinėjusių teismų procesinių sprendimų dalis, kuriais panaikintas notarės atsisakymas atlikti notarinį veiksma, ir šį pareiškėjos skundo (pareiškimo) reikalavimą atmesti ([CPK 346 straipsnis](#), 359 straipsnio 1 dalies 4 punktas, 3 dalis). Teismų procesinių sprendimų dalys, kuriais nustatytas turintis juridinę reikšmę faktas, paliktinos nepakeistos ([CPK 346 straipsnis](#), 359 straipsnio 1 dalies 1 punktas).

Dėl bylinėjimosi išlaidų atlyginimo

45. Ypatingosios teisenos byloje išlaidų paskirstymo proceso šalims principus lemia šios teisenos specifika. Paprastai tai yra vienašalė teiseną, kai nėra priešingus interesus turinčių šalių. Dėl to pagal [CPK 443 straipsnio](#) 6 dalį dalyvaujančių byloje asmenų bylinėjimosi išlaidos neatlyginamos. Tai reiškia, kad kiekvienas byloje dalyvaujantis asmuo pats atsako už savo išlaidas. Nurodytoje teisės normoje taip pat yra nustatyta išimtis, kad tais atvejais, kai dalyvaujančių byloje asmenų suinteresuotumas bylos baigtimi yra skirtingas arba jų interesai yra priešingi, teismas gali proporcingai padalyti turėtas bylinėjimosi išlaidas arba jų atlyginimą priteisti iš dalyvavusio byloje asmens, kurio pareiškimas atmestas.
46. Ypatingosios teisenos tvarka yra ne ginčo teiseną, ja nagrinėjama daug ir skirtingų kategorijų bylų ([CPK 442 straipsnis](#)), todėl dėl situacijų įvairovės dalyvaujančių byloje asmenų interesai gali būti nevienodi ar priešingi. Ar dalyvaujančių byloje asmenų suinteresuotumas bylos baigtimi yra skirtingas, ar jų interesai yra priešingi, svarstant klausimą dėl bylinėjimosi išlaidų atlyginimo, gali būti sprendžiama pagal tai, ar sutampa dalyvaujančių asmenų pozicija dėl reikalavimo dalyko. Pavyzdžiui, aplinkybės, kai reikalavimo dalykas yra panaikinti asmens priimtą sprendimą, pripažinti atliktą veiksma neteisėtu, įpareigoti asmenį atlikti tam tikrą veiksma, kai tas asmuo nesutinka su reikalavimais, įrodo, kad pareiškėjo ir suinteresuoto asmens interesai yra skirtingi ir (ar) priešingi. Tai yra pagrindas nukrypti nuo bendrosios teismo išlaidų neatlyginimo taisyklės ir paskirstyti jas proporcingai padalijant (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. kovo 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-80-695/2020, 59 punktas).
47. Dėl notarinių veiksmų nagrinėjamosiose pagal [CPK XXXI](#) skyriaus normas byloje dėl pareiškėjo reikalavimo panaikinti notaro nutarimą atsisakyti atlikti notarinį veiksma ir įpareigoti jį atlikti notarinį veiksma pareiškimo dalykas yra nurodyti reikalavimai. Kasacinio teismo praktikoje pažymėta, kad dėl fakto nustatymo (pvz., turto priklausymo nuosavybės teise) notaras neturi intereso, todėl jis neturi materialinio suinteresuotumo. Dėl pareikšto reikalavimo panaikinti notaro nutarimą atsisakyti atlikti notarinį veiksma ir įpareigoti jį atlikti prašomą veiksma teismo nutartimi nusprendžiama dėl notaro atlikto veiksmo atitikties įstatymui ir dėl notaro įpareigojimo atlikti notarinį veiksma, t. y. teismo nutartimi nusprendžiama dėl notaro teisių ir pareigų. Tai sudaro teisinį notaro suinteresuotumą bylos baigtimi. Jis skiriasi nuo pareiškėjo suinteresuotumo, nes pareiškėjas siekia pripažinti notaro veiksmus neteisėtais, panaikinti jo priimtą nutarimą ir įpareigoti notarą atlikti veiksma, o notaras nesutinka su tokiu pripažinimu ir jo įpareigojimu, siekia, kad byla būtų užbaigta jam palankiu sprendimu. Teisinis notaro suinteresuotumas bylos baigtimi, kai skundžiamas jo nutarimas atsisakyti atlikti notarinį veiksma ir prašoma įpareigoti notarą jį atlikti, skiriasi nuo pareiškėjo suinteresuotumo dėl bylos baigties, todėl ši aplinkybė sudaro pagrindą taikyti [CPK 443](#) straipsnio 6 dalies nuostatą dėl proporcingo bylinėjimosi išlaidų atlyginimo padalijimo arba jų atlyginimo priteisimo iš dalyvavusio byloje asmens, kurio skundas atmestas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. kovo 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-80-695/2020, 60 punktas).
48. Nagrinėjamoje byloje pareiškėja prašė: 1) panaikinti notarės atsisakymą iš pareiškėjos priimti palikimo priėmimo pareiškimą ir vesti paveldėjimo bylą po sūnaus mirties; 2) nustatyti juridinę reikšmę turintį faktą, kad palikėjo V. Š. palikimo atsiradimo vieta nustatyta Lietuvos Respublikoje, (*duomenys neskelbtini*). Taigi byloje visų pirma buvo sprendžiama dėl notarės atlikto veiksmo – notarės priimto nutarimo atsisakyti priimti pareiškimą dėl palikimo priėmimo atitikties įstatymui, t. y. buvo sprendžiama dėl jos teisių ir pareigų, todėl konstatuotinas notarės suinteresuotumas dėl bylos dalies – ginčijamo nutarimo panaikinimo ir atitinkamai priešingumas pareiškėjos suinteresuotumui bylos baigtimi.
49. Tačiau teisėjų kolegija neturi pagrindo konstatuoti notarės suinteresuotumo dėl palikimo atsiradimo vietos fakto nustatymo, nes notarė yra tik jai valstybės priskirtas funkcijas atliekantis asmuo, nesusijęs su pareiškėja materialiniais teisiniais santykiais. Kaip konstatuota šios nutarties 28 punkte, pagal Notariato įstatymo 1 straipsnį notarams suteikta teisė juridškai įtvirtinti neginčijamas fizinių ir juridinių asmenų subjektyvias teises ir juridinius faktus, užtikrinti šių asmenų ir valstybės teisėtus interesus apsaugą. Turintys juridinę reikšmę faktai nustatomi tada, kai asmuo negali kitokia tvarka gauti tuos faktus patvirtinančių dokumentų ([CPK 445](#) straipsnis). Nagrinėjamu atveju pareiškėja siekė nustatyti turintį juridinę reikšmę faktą dėl to, kad esami duomenys apie palikimo atsiradimo vietą nebuvo nei akivaizdūs, nei neginčytini, jog būtų pakankami notarei tinkamai atlikti pareigas pagal Notariato įstatymo 1 straipsnio nuostatas. Tačiau tai nereiškia, kad notarė turėjo suinteresuotumą dėl šios bylos dalies baigties, nes tokio fakto nustatymu nėra tiesiogiai sprendžiama dėl jos teisių ir pareigų. Pažymėtina, kad notarė neskundė teismo procesinių sprendimų dalių dėl turinčio juridinę reikšmę fakto nustatymo ir, įsiteisėjus šiai teismo sprendimo daliai, užvedė paveldėjimo bylą bei išdavė paveldėjimo teisės liudijimą.
50. Apibendrinant nutarties 48–49 punktuose išdėstytus argumentus konstatuojama, kad bylinėjimosi išlaidų atlyginimo klausimas turėtų būti sprendžiamas tik dėl reikalavimo, kuriuo skundžiamas notarės atsisakymas atlikti veiksmus. Kadangi šioje byloje yra pagrindas panaikinti bylą nagrinėjusių teismų procesinių sprendimų dalis, kuriais panaikintas notarės atsisakymas atlikti notarinį veiksma, ir šią pareiškėjos skundo (pareiškimo) dalį atmesti, bylinėjimosi išlaidų atlyginimas pareiškėjai neturėtų būti priteisiamas, o notarė tokių išlaidų atlyginimo priteisti neprasė.
51. Teismas, vadovaudamasis [CPK 93](#) straipsnio 4 dalimi, gali nukrypti nuo šio straipsnio 1–3 dalyse nustatytų bendrųjų bylinėjimosi išlaidų paskirstymo taisyklių, atsižvelgdamas į tai, ar šalių procesinis elgesys buvo tinkamas, ir įvertindamas priežastis, dėl kurių susidarė bylinėjimosi išlaidos. [CPK 93](#) straipsnio 4 dalyje įtvirtinta išimtis iš bendrosios taisyklės yra grindžiama priežasties teorija, kuria remiantis bylinėjimosi išlaidų atlyginimo naštos paskirstymui yra reikšmingas toks nesąžiningas šalių procesinis elgesys, kuris būtų bylinėjimosi išlaidų susidarymo priežastis.
52. Kasacinio teismo konstatuota, kad teismas, spręsdamas dėl bylinėjimosi išlaidų atlyginimo paskirstymo ir nustatęs, jog konkrečiu atveju bylinėjimosi išlaidų atlyginimo priteisimas, atsižvelgiant į bylos baigtį, nereikštų sąžiningo bylinėjimosi išlaidų byloje paskirstymo, turėtų vadovautis [CPK 93](#) straipsnio 4 dalies nuostatomis, leidžiančiomis nukrypti nuo šio straipsnio 1–3 dalyse įtvirtintų bylinėjimosi išlaidų paskirstymo taisyklių, atsižvelgdamas į šalių procesinį elgesį ir priežastis, dėl kurių susidarė bylinėjimosi išlaidos (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. balandžio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-93-701/2020, 90 punktas ir jame nurodyta kasacinio teismo praktika). Ar šalių

procesinis elgesys buvo tinkamas ir ar bylinėjimosi išlaidų susidarymo priežastys yra tokios, kad gali lemti nukrypimą nuo bendrųjų išlaidų paskirstymo taisyklių, kiekvieną kartą individualiai pagal faktinę situaciją sprendžia bylą nagrinėjantis teismas. Spręsdamas dėl bylinėjimosi išlaidų paskirstymo taisyklių išimties, nustatytos CPK 93 straipsnio 4 dalyje, teismas turi taikyti ir bendruosius teisingumo, protingumo, sąžiningumo principus, nepažeisti teisingos šalių interesų pusiausvyros (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. birželio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-226-248/2018, 100 punktas).

53. Nagrinėjamoje byloje tiek pirmosios, tiek apeliacinės instancijos teismai priteisė pareiškėjai iš notarės 1800 Eur (po 900 Eur kiekvienoje teismo instancijoje) bylinėjimosi išlaidų atlyginimo. Kaip nurodyta nutarties 50 punkte, notarės ir pareiškėjos suinteresuotumo priešingumas konstatuotinas tik dėl pirmojo reikalavimo, kuris kasacinio teismo nutartimi atmetamas, dėl to pareiškėjos turėtos bylinėjimosi išlaidos neturėtų būti atlyginamos. Tačiau teisėjų kolegija, sprenddama bylinėjimosi išlaidų atlyginimo klausimą šioje byloje, vadovaudamasi nutarties 52 punkte nurodyta kasacinio teismo praktika, įvertina konkrečias būtent šioje byloje susiklosčiusias aplinkybes ir bylinėjimosi išlaidų atlyginimo klausimą sprendžia atsižvelgdama į jas. Kaip nurodyta nutarties 49 punkte, notaras paprastai neturi materialinio teisinio suinteresuotumo dėl pareikšto reikalavimo nustatyti turintį juridinę reikšmę faktą. Šioje byloje notarė, nors apeliacine tvarka ir neskundė pirmosios instancijos teismo sprendimo dalies, kuria nustatytas turintis juridinę reikšmę palikimo atsiradimo vietos faktas, vis dėlto apeliacinio skundo išsamiais argumentais išdėstė akivaizdžią poziciją, kad turintis juridinę reikšmę faktas nustatytas nepagrįstai, pareiškėja dėl šių argumentų teikė atsiliepimą į apeliacinį skundą, o tai turėjo įtakos bylinėjimosi išlaidų susidarymui. Dėl šios priežasties bylą nagrinėjusių teismų procesinių sprendimų dalys dėl bylinėjimosi išlaidų atlyginimo priteisimo pareiškėjai nekeistinos (CPK 346 straipsnis, 359 straipsnio 1 dalies 1 punktas).
54. Pažymėtina, kad pareiškėjos patirtos bylinėjimosi išlaidos kasaciniame teisme neatlygintinos dėl pirmiau nutartyje aptartų argumentų.

Dėl bylinėjimosi išlaidų kasaciniame teisme atlyginimo

55. Pagal Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. sausio 29 d. pažymą apie išlaidas, susijusias su procesinių dokumentų įteikimu, kasacinis teismas patyrė 5,45 Eur tokių išlaidų. Kasaciniam teismui nusprendus tenkinti kasacinį skundą, valstybei iš pareiškėjos priteistinas su procesinių dokumentų įteikimu susijusių išlaidų atlyginimas (CPK 96 straipsnis).

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 359 straipsnio 1 dalies 1 ir 4 punktais ir 362 straipsnio 1 dalimi,

nutaria:

Vilniaus apygardos teismo 2019 m. vasario 18 d. nutarties ir Vilniaus miesto apylinkės teismo 2018 m. kovo 19 d. sprendimo dalis, kuriomis panaikintas Vilniaus miesto 29-ojo notarų biuro notarės S. Šaltauskienės 2017 m. spalio 23 d. raštu „Dėl atsisakymo priimti palikimo priėmimo pareškimą“ atliktas notarinis veiksmas – atsisakymas iš pareiškėjos priimti palikimo priėmimo pareškimą ir vesti paveldėjimo bylą po sūnaus mirties, panaikinti ir priimti naują sprendimą:

Pareiškėjos reikalavimą panaikinti Vilniaus miesto 29-ojo notarų biuro notarės S. Šaltauskienės 2017 m. spalio 23 d. atsisakymą iš pareiškėjos priimti palikimo priėmimo pareškimą ir vesti paveldėjimo bylą po sūnaus mirties atmesti.

Kitą Vilniaus apygardos teismo 2019 m. vasario 18 d. nutarties dalį palikti nepakeistą.

Priteisti valstybei iš pareiškėjos J. M. teisių perėmėjos D. Č. (a. k. *(duomenys neskelbtini)*) 5,45 Eur (penkis Eur 45 ct) išlaidų, susijusių su procesinių dokumentų įteikimu, atlyginimo. Valstybei priteista suma mokėtina į Valstybinės mokesčių inspekcijos (j. a. k. 188659752) biudžeto pajamų surenkamąją sąskaitą, įmokos kodas – 5660.

Ši Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis yra galutinė, neskundžiama ir įsiteisėja nuo priėmimo dienos.

Teisėjai Danguolė Bublienė

Gražina Davidonienė

Virgilijus Grabinskas